

Megjelenik minden hónap 10-ikén, legalább is 2 $\frac{1}{2}$ nagy nyolczadrét ivnyi tartalommal; időnként szövegközi ábrákkal illusztrálva.

TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÖZLÖNY.

HAVI FOLYÓIRAT
KÖZÉRDEKŰ ISMERETEK TERJESZTÉSÉRE.

E folyóiratot a társulat tagjai az évdíj fejében kapják; nem tagok részére a Pótfüzetekkel együtt előfizetési ára 6 forint.

XX. KÖTET.

1888. DECEMBER

232-IK FÜZET.

A PUSZTAI TALPAS-TYÚK EZ IDEI MEGJELENÉSE HAZÁNKBAN.

A folyó év legkiválóbb ornithológiai eseménye, a pusztai talpas-tyúk bevándorlása Európába, különösen két szempontból keltett érdeket. Először azért, mert e madár majd egy negyed század óta nem mutatkozott nálunk s így már majdnem »ismeretlenné« lett; másodsor, mert megjelenésével újra felöltött a kérdés: miért hagyta el hazáját, mi okból kerekedett még az 1863/4-ik évinél is jóval nagyobb számban látogatásunkra? Ehhez a kíváncsiság oda állította azután azt a kérdést is: vajjon fog-e nálunk költeni s nem lesz-e feltűnése megint csak inkább vendégszereplés, mint valódi betelepülés, gyarmatalapítás?

Mikor 1863-ban először mutatkoztak hazánkban, gróf L á z á r K á l m á n gyűjtötte össze mindazt, a mi a talpas-tyúkokról megfigyelések útján ismeretessé vált.*

Ha az 1863/4-ik évi adatokra tekintünk s azokat az idei beözönléssel összehasonlítjuk, az az egy rögtön kitűnik, hogy habár akkor kevesebb volt a jövevények száma, mégis bizonyos megtelepülési hajlamot látszottak magukkal hozni. Bizonyos, hogy 1863-ban átteleltek és 1864 elején is itt voltak nálunk. Februárius havában Szeged határában lóttek egy párt, melyek közül egy a nemzeti múzeumba került.** Hogy pedig csakugyan itt is fészkeltek, sőt márczius haváig előkerültek, arról J u k o v i c s néhai apátfalvi plébános, majd soproni kanonok tesz bizonyosságot: »1863-ban májusban kaptam az első példányt, egy hímet, júniusban egy tojót. Ez évben számos volt és itt is költött (Sopronmegyében). 1864-ben még februáriusban és márcziusban itt voltak, később azonban nem«.***

És azontúl nyomuk is veszett mindez ideig.

A folyó év április 30-ikáról keltezve kaptam az első tudósítást

* A Syrrhaptés paradoxus, Illig. — Erd. múz. egyll. Évk. III. 1863. 68—72. lap. 10. ábra.

** Vadász- és Verseny lap VIII. 1864. 82., 96. l.

*** Sopron madarai. — A sopr. kath. főgimn. Értesítője 1882/3. 20. l.

Dr. Madarász Gyulától, hogy »a nemzeti múzeum már több példányt kapott az országból, azért ügyeljek reájok«. Nemsokára ezután a napilapokban is feltűnt az a nagy néha szereplő cím »ismeretlen madarak«, ismeretterjesztő és szakközlönyeink pedig a madárnak képét, leírását, bevándorlásának fejtegetését hozták. Érdekelte a talpas-tyúk a vadászöröket, kik új, érdekes vadnemet láttak benne; azokat is, kik különben nem sokat ügyelnek a madárvilágra; s megindultak a jövevények kimelésére vonatkozó eszmecserék, a földművelési miniszter körrendelete óvása ügyében. Jól tudván, hogy a tudománynak nemcsak az ismertetés a feladata, hanem a jelenség lefolyásából merített tapasztalatok összegyűjtése is, felhívást tettem közzé adatokért, hogy a beözönlés geográfiája minél alaposabban ismert legyen és a kísérő mellékkörülményeknek is kijusson a figyelemből.

Sajnos, vadászaink körében még igen otthonos eljárás, hogy valami ritkább madár elejtését és kapcsolatos észleleteket, a legközelebb állókon kívül alig tudja meg más s így gyakran igen érdekes ornithológiai esetek legfeljebb egy pár vadászpajtás beszédtárgyát képezik, de a miből vajmi kevés jut a tudománynak, mely még folyton vesződik, hogy csak egyet is említsek, annak a nagy kérdésnek tisztázásával, melyet a madarak helyet változtató mozgalmában mindenki lát ugyan, melyet azonban eddig teljesen megfejtteni senki sem tudott. Ez utóbbira czélozva, kitemtem felhívásomban, miképen történjék a megfigyelés, hogy az adatok értéke öregbedjék.

A mit az eredményben féltém, az be is következett, mert legtöbben megelégedtek az előfordulás konstatálásával s figyelmen kívül hagyták az észlelési napok előtt, alatt és után járó légmérsékletet, szélirányt; pedig a vándorlás tüneményének megfejtésében nagy súly jut e tényezőknél.

Ismeretes, hogy egyes vidékek faunája folytonos változásoknak van alávetve, s úgy a mint maga a táj észrevétlenül vagy szembe-tűnőleg is megmásvul, az ott élő állatok is megfogynak, más helyekre költöznek; azok a fajok, melyek előbb közönségesek voltak, meggyérülnek s talán épen az előbb ritkák, felszaporodnak.

Ez a kiköltözködés vagy csere, legtöbbszörre nem feltűnő s csak évek múltán válik észrevehetővé; van azonban az »állatvándorlás« szakaszában egy fejezet, mely ellenkezőt is beszél. Gyakran rohamos és tömeges kivándorlások állanak elő, melyek majdnem az időszakos rendes vonulásra emlékeztetnek, a mi a madárvilágban legélénkebben tűnik szembe. Az efféle mozgalmat előidézheti: az éhség, túlságos elszaporodás, fajfentartási, társasági és az

a bizonyos indító ösztön, mely egyszerre feltámad valamely fajban, s óriási seregekben vezet idegen tájakra. Ilyen a lemmingek, a rénszarvasok és a kelet-szibíriai kéta-lazaczkok, sáskák vándorlása stb. A madarak közt ilyen fajta tömeges, bizonytalan időhöz kötött költőzködéseket tesz a *rózsaszínű seregély* vagy *sáska-madár* (*Pastor roseus*), a *vékonycsőrű mogyorószajkó* (*Nucifraga caryocatactes* var. *leptorhyncha*, R. Bl.), a *keresztcsőrűek* (*Loxia*), és a *pusztai talpas-tyúk* (*Syrnhaptis paradoxus*).

Minthogy a természetben egyes tünemény ritkán jár magában, hanem másokkal kapcsolatos, a mennyiben az egyik ok okozata megint okká válik: egyik faj vándorlását is többnyire más fajok vándorlása követi.

Fries, a jeles botanikus, már 1845-ben kimondta, hogy a meleg és hideg nemcsak a szélességi és hosszúsági fokok szerint változik, hanem gyakran ugyanazon szélességi fok alatt a légtüneti viszonyokban eltérő változások fordulnak elő, melyek következtében a növényi élet is szükségszerűen különböző. De a növényektől, a növények tenyészésétől nagyban függenek a madarak is, a mag-evők köztlenül, a rovarevők közvetve, mert a rovarélet ismét csak a növényeken fejlődik. Legyen valahol a klimatikus viszonyok következtében szárazság: lesz rosz termés; a rosz termés megindítja a rovarokat, a rovarok pedig átviszik a hatást a madarakra s kész egy kis mozgalom. Ennek a terjedelmét azután az előidéző okok nagysága szabja meg. Ha valamely nagyterjedelmű vidéken szárazság, vízhiány, terméketlenség uralkodik, a sáskák milliói oly tájakra vetődnek, a hol terített asztal vár rájuk; a sáskákat követik a sáska-madarak, minthogy rájuk vannak mintegy utalva. És vannak még más okok is, mint már említettük. Gyakran több játszik össze egyszerre, s az ott élő szárnyasokban eléri a vándorlás ösztöne legmagasabb fokát, összeverődnek s mintha közös jeladásra történnék, egy napon nagy csapatokban vagy szétszóródva vonulnak olyan tájakra, a hol eddig soha, vagy csak kivételesen látták őket.

A madárvilágnak ebbe a csoportba eső mozgalmi igen hasonló azokhoz, melyeket az emberiség történetében sok helyen fellelünk, pl. ahhoz, a mely a népvándorlás korában jutott kifejezésre.

S így már most reákerülünk arra is, hogy micsoda okok bírták a talpas-tyúkokat arra, hogy útra keljenek. Teljes határozottsággal ugyan nem mondhatjuk meg, hogy a folyó évben egyik vagy másik ok közül, melyiknek került szerep, mert nem tudhatjuk: vízhiány, avagy az *Agriophyllum gobicum* rosz termése — mely két körülmény döntő a talpas-tyúk életére — okozta-e utazásukat, vagy tán túlságos elszaporodás is hozzájárult; mert a kirgíz sivatagokon,

Tarai-noor pusztáin nincsenek megfigyelők, kik ez iránt biztos tájékoztatást nyújthatnának.

Megadván ázsiai vendégünk megjelenésének valószínű okát, a súly a vonulás földrajzi elterjedésének, az útiránynak és a beözönlés nagyságának megállapítására esik. Erre hiteles adataink im ezek:

Április elején a *kis-jenői* urodalomban (Aradmegye) ároktisztító munkások nagy szél alkalmával 10—12 darab előttük ismeretlen madárra akadtak, melyek a szél ellen a sekély árokban kerestek menedéket. Az embereket oly közelre bevárták — valószínűleg el voltak bágyadva — hogy hármat közülök agyonütöttek. Báró Wildburg egy hét múlva értesült ez eseményről és sikerült neki a madarak tollai közül néhányat, valamint egy lábat kapnia, a miből azonnal reáismert a Syrrhaptésre. »Április vége felé ugyanazon hely környékén kopár legelőn 30 darab ily madarat láttak. Junius elején csendes időben sétalovaglás közben az előbb említett helyektől mintegy 500 lépésnyire 18 darabból álló csapat repült fel előttem s nem messze a buzaföldre ereszkedett le.«

»*Simándon* (Aradmegye) május hóban rossz időben fogtak egy pusztai talpas-tyúkot, mely több napig az ottani gyógyszerésznél volt fogságban, hol magát — a mint látszott — jól érezte, egy szép napon azonban megszökött.«*

Április közepén *Bértz* körül (Zemplénmegye, Kozma falu mellett) báró Vécsey Sándor birtokán mintegy 30—40 darab jelent meg s ott 3—4 napig tartózkodott. A szántóföldön futkostak; e közben, úgy repülés közben is erősen szóltak. enyhe, verőfényes idő volt.**

Április 20-ikán Csató János, veterán ornithológusunk, kiment a *nagy-enyedi* mezőkre és egy ugarföldön négy különös madárra bukkant, melyeket legtöbb valószínűséggel Syrrhaptéseknek tartott. Ugyanő Buda Elektől április 16-ikán kapott egy példányt, melyet *Tartaria* községben (Alsó-Fehérm.) egy oláh asszony fogott buzaföldön, miután valaki már előbb megsebezte. *Tordáról* szintén kapott egy friss példányt, mely még egy másikkal együtt április 29-ikén került.***

Sepsi-Szent-Györgyön (Háromszékm.) április 25-ikétől fogva észleltek egy nagyobb csapatot.†

Bereg-Ujfaluban a Szernye mocsár közelében április végén 12 darabot láttak. Egy szárnyalt elevenen fogságba került.††

* Báró Wildburg levele. — ** Báró Vécsey levele. — *** Vadászlap IX. 1888. 179. lap. — † U. o. 179. lap. — †† U. o. 205. lap.

Nagy-Szeben vidékéről április 30-ikán egy öreg tyúkot, *Máramarosból* pedig május 1-én két gyönyörű példányt kapott a nemzeti múzeum.*

Biharmegyéből és *Temesmegyéből* egy-egy darab kitömés végett május elején került a fővárosba; ezeket magam is láttam. Az utóbbit, úgy hiszem, gróf Zichy Ferencz *Ferendián* lőtte.

Bajcsón (Nyitram.) egy Syrrhaptés-t ragadozó madár karmai közül mentettek meg május 4-ikén.**

Szabolcsmegyében május első felében bukkantak egy 15 daraból álló csapatra, mely 40 lépésnyire bevárt.***

Czékén (Zemplénm.) cserjésben május 20-ika körül egyet elevenen fogtak, mely *S.-A.-Ujhelybe* Félégyházy Béla tanár birtokába került s július elején még életben volt.†

Gömörmegyében F. J. szerint szintén megjelent a Syrrhaptés.††

Szent-Margit község határában (Sopronmegye) május 12-ikén a három év előtt lecsapolt »Sulz-tó« mellett elterülő fensíkon — mint Baján Lajos úr írja — »kocsimtól 18—20 lépésnyire megpillantottam egy csapat, első tekintetre ismeretlennek látszó madarat, azonban a már olvasott leírások után felismertem bennük a pusztai talpas-tyúkot. A madarak rozstarlón voltak; 22 darab együtt. Fáradtaknak látszottak, mert közelre bevártak s nem szívesen repültek föl. Repülés közben egyesek ismeretlen hangokat adtak: Felrepülvén, a koci előtt félkört vágtek és valami 50 lépésnyire ismét leszálltak más rozstarlóra, hol nyomban legelésztek. Sem az előtte való napokon, sem azután nem látott itt senki belőlük. Ugyanaz nap (május 12-ikén) *Rákos* körül (nem messze Soprontól, a Fertő mellett) igen ritkás erdőben öt darab ismeretlen madarat láttak, melyek leírása a Syrrhaptés-ével talál. Ezek gyalog ember előtt messziről felkeltek. Az időjárás hűvös, csepergős volt, váltakozva naps idővel«.†††

Csallóközben a dénesdi határban, Cs.-Somorja mellett, június elején Kunszt Károly tanító két pár talpas-tyúkot talált, melyek árpa-földről párosan, alig 40 lépésnyiről keltek fel, mint a foglyok.§

Hont- és Árva megyében ugyanez időkbén szintén feltűntek az »ázsiai jövevények«. *Ipoly-Nyéken* egy körülbelül 40 darabból álló csapatból Haydin Ferencz és Fischer Bertalan 6 példányt lőttek. Egy darab Gémesen, egy Tasnádon, egy Medvezse községben lövetett.

* Dr. Madarász Gy. levele. — ** Vadászlap IX. 1888. 179. l. — *** U. o. 205. lap. — † U. o. 205. lap. — †† U. o. 205. lap. — ††† Baján Lajos levele. — § Kunszt Károly levele.

A Kőrös völgyében Mező-Telegden április végén valami 25—30 darab mutatkozott; egy példány a telegráfrótnak neki repülvén szárnyát megsérté.*

Végh István földbirtokos úr beszélt, hogy *Vereben* (Fehérmegye) június 20-ika táján az erdő szélén egy különös világos-barna galamb kelt fel előtte, melynek hosszú fácányfarka volt. Valószínűleg ez is talpas-tyúk volt.

Szényér-Váralján (Szatmárm.) június hóban 18 darabból álló csapatra találtak. Közülök egy csősz rozoga pisztollyal két darabot lőtt, melyek ugyanott Pálos megyei főerdésznél vannak kitömve. Június óta többször észlelték itt e nevezetes madarakat.**

Végre az utolsó adatot *Bőnyről* (Györm.) kaptam, hol július 20-án Mihályfi Ferencz úr lőtt egyet nyáron, miután már néhány nap óta a vidéken észlelte. Ez a példány, kitömve, az elejtő birtokában van; húsa, mint írja, a fogolyéhoz hasonló, ízletes volt.***

Ez adatokból látjuk, hogy az új hazát keresők zöme április utolsó hetétől május végéig mutatkozott magyar földön; s ha a madarak rendes vonulásában megkülönböztetjük az elő-, fő- és utó-vándorlást, úgy a talpas-tyúk beözönlésében az elővonulás április elejétől körülbelül 25-ig tart, az utó-vonulás pedig május 20-ikától június közepéig, mikor csak igen elvétve kerültek már elő. Hogy itt nálunk költöttek volna, arra, mint egyáltalában az egész monarchiában, biztos és hiteles adatunk nincsen, ámbár valószínű, hogy a somorjai két pár és a bőnyi példány fészkelő szándékból maradt vissza s csak kár, hogy alapos utánajárás és fürkészés nem történetelt e tekintetben; mert, hogy július 20-án mit keres egy magányos és június végével két párba szakadt, midőn a párokba oszlás biztos jele a költésnek, azt másra magyarázni nehéz. Schmidhoffeni lovag Tschusi október 24-ikén kelt levelében azt a véleményét fejezi ki, hogy mivel a visszavonulásról egyetlen egy adat sincs, a vándorok legnagyobb része megsemmisült az Atlanti oceánban. Részemről addig, míg bizonyosságról nem beszélhetünk, nem akarok e véleményhez más hozzátenni, mint hogy a vándorcsoportok egy jó része elemi csapások, ragadozó madarak, fegyverek, telegráfrótok áldozata lett már addig is, míg az Oceánhoz ért, egy részük bele is vesztett és egy részük tán költött. Ezek majd vagy behonosulnak vagy visszavonulnak; mindkét esetben megfigyelés alá is kerülnek még a jövőben.

* Term. tud. Közl. XX. 1888. 226. füz. 220. l. Herman O., »Szárnyas vendégünk. — ** Takácsy Endre levele. — *** Mihályfi Ferencz levele.

Az idei vándorlás képét, mely eddig tehát hazánkban »átvonulás« volt csak, áttekinthetően e rövid statisztika vázolja. A talpas-tyúkot következő helyeken észlelték: Kis-Jenői uradalomban három különböző időszakban, Bértzen, Nagy-Enyednél, Nagy-Szebennél, Tartarián, Tordán, Sepsi-Szent-Györgyön, Bereg-Ujfaluban, Máramarosban, Bihar, Temes, Szabolcs, Gömör megyékben, Bajcsón, Czékén, Simándon, Szent-Margiton, Rákoson, Cs.-Somorján, Ipoly-Nyéken, Tasnádon, Gémesen, Medvezsénél, Mező-Telegden, Vereben, Szinyér-Váralján, Bönyön, tehát biztosan hazánk huszonzét pontján. A látottak száma körülbelül 200 s a lövötteké 27. A beözönlés tehát elég tekintélyes, mert tudni való és nem sokat hibázunk, ha állítjuk, hogy az utasoknak legfeljebb egy századrészét látta csak emberi szem és a látottaknak is csak kis részéről van biztos tudomásunk, megfigyelésünk.

Az észlelők legtöbbje a madarakat ugarföldön, rozsföldön, kopár legelőn érte; érdekes, hogy két adat szerint ritkás erdőben is előfordultak. Vonulás közben gyakran megesik, hogy vízi madarakat is lehet erdőben látni. A sok élve fogott után itélve, elbágyadt csapatokat is több helyt észleltek. Különböztetve a magyar tapasztalatok biológia dolgában egyeznek azokkal, miket Radde és Brehme madárról elmondottak.

1876-ban jelent meg Palmén, a helsingforsi egyetem tanárának svéd munkája németül: »Ueber die Zugstrassen der Vögel«. A szerző sok dolgot mond itt el, a mi a vándorlás jelenségének magyarázatára beválik. De a munka kiindulása, mely irányát megszabja, nagy ellenmondás. Palmén ezt mondja: »A vonulás természete szerint az egyes individuumoknál és így az egész fajnál, mozgástünetmény, tehát mint minden hasonló jelenségben két momentumra kell figyelemmel lennünk: a térbelire és az időbelire. Az időbeli momentum részben az úttól függ és csak akkor lesz kifürkészhető, ha az útvonalak ismeretesek«. Már pedig ez éppen megfordítva áll, mert az út éppen az idő ismeretétől van feltételezve, ha nem az elméleti, hanem a tapasztalati úton folytatjuk buvárkodásunkat és a biológiai, klimatológiai körülmények ismeretét vesszük alapul.

Nem állhat meg a tapasztalással szemben az sem, a mit Palmén kifejez, hogy a madarak éveken át ugyanazokon az utakon vonulnak, s csakis abba az útvonalba eső vidékeken fordulnak elő, a félre eső tájakon pedig nem. Nem lehet ugyan tagadni, hogy bizonyos tekintetben ilyen rendszeren használt utak vannak, mint hegy-szorosok, völgyek, folyók, tavak; az utazók már csak a költözés fáradságainak könnyítése céljából, élelem miatt is felkeresik ezeket; de azt nem lehet mondani, hogy egy bizonyos fajnak északtól

délig mindig ilyen és ilyen az útvonala, mely térképen is kijelölhető; odáig még a tudomány nem jutott. Egyelőre meg kell alkudnunk azzal, hogy a madarak utazásuk alatt megtartanak bizonyos *irányt*, de az út azután az időjárás és a terített asztal szerint változik. A talpas-tyúkok vándorlásában egyelőre, míg az adatok több kapcsolatából határozott útról lehet beszélni, szintén csak útirányról szólhatok. Ez az irány 1863/4-ben május-juniusban Magyarországon, Németországon, Hollandián át Angolországnak, Dániának vezetett, vissza pedig a Keleti tenger partján; 1888-ban Magyarországon, Galiczián, Slézián, Németországon át Helgolandnak tartott, s az úti társaság szélesebben lepte a területet mint 25 év előtt.

Homeyer I. Nándor nézetét, hogy a vándor madarak serege legyező alakban terjed, s hogy a felkerekedett madarak bizonyos nagyobb földterület klimatológiailag megegyező pontjain — legyenek azok délen vagy északon — egy időben jelentkeznek, a Syrrhaptések idei jelentkezése támogatja. Mert a talpas-tyúkok Ázsiából felkerekedvén Magyarországon, Erdélyben, Varsóban (április 24-ikén és 25-ikén), Lipcsében (április 27-ikén), Pomerániában majdnem egy időben tűntek fel.

Ha adatainkból nem hiányoznák az időjárás s különösen a megjelenést előző és követő szélirány, következtetni lehetne arra, miért utaztak így s micsoda hatással volt az idő az utasokra, az útirányra.

Végül még egyet.

Mindenki, a kinek figyelmét ritka szárnyas vendégeink megkapták, gondolkozott arról, vajjon továbbra is itt fognak-e azok maradni? A madár eddig ismert biológiáját véve alapul, azt látjuk, hogy megjött először Európába — a miről tudniillik már az irás is beszél — 1859-ben nem igen nagy számban, 1863-ban seregesebben, itt költött, áttelelt, de eltűnt megint. 1879-ben egy-kettőt Mariahofon Stájerországban szintén láttak; legseregesebben a folyó esztendőben mutatkozott újra.

E különös, nálunk bevándorló, az ázsiai sivatagokból pedig kivándorló kísérletek, melyek rendszeren nem esnek az évszaki vándorlás idejével össze s azzal nem is tévesztendő össze, mert Radde szerint a talpas-tyúkok hazájukban évenként a rendszeres vándormadarak közé tartoznak, nem tekintve rendellenes kóborútjokat, azt látszanak bizonyítani, hogy e madarakban afféle cigánytermészet fejlődött ki. Tekintetbe véve ezt, valamint azt, hogy betelepülési kísérletei eddig igazán csak kísérletek voltak, ámbár megengedjük, hogy szíkes síkságainkon mindig megtalálnák a nekik való tartózkodó helyet és táplálékot: még sem hisszük, épen a most

említett okoknál fogva, hogy benne hazánk faunája új állandó fajt kapna. Inkább szól a valószínűség a mellett, hogy még akkor is, ha egy évben itt számosabban költöttek volna vagy költeni fogának, egy szép napon csak újra összeszedelkődznek és eltűnnek.

Tovább következtetni nem merek, új teoriákat felállítani nem akarok, a tapasztalás fonalán pedig tovább menni nem tudok.

CHERNEL ISTVÁN.

A TITKOS SZEREK CHEMIÁJÁBÓL.

Az egészséggel is úgy vagyunk, mint minden más földi jóval: míg birtokában vagyunk, nem sokat törődünk vele, ha pedig egyszer elveszítettük, mindent elkövetünk visszaszerzésére. Betegségében az ember, kinek nincs türelme az orvos hosszú gyógyításmódjának végét várni, a gyors megszabadulás reményével biztató kuruzslók karjaiba veti magát, vagy az úton-útfélen körmönfont raffinériával világgá kürtölt csodaszerekkel próbál szerencsét

A kuruzslók működése különösen két irányban legtevékenyebb. Egyfelől ugyanis az ujságoknak számukra készséggel megnyitott hasábjain, füzetekben eleven színekkel festik a betegségeket, a betegségek elviselhetetlenül kínos voltát, feltétlenül végzetes kimenetelét; bizonyos betegségi alakokat rosszul leplezett czélzatossággal a legijesztőbb, legkétségbeejtőbb világításban festenek; másfelől pedig hangzatos szavakkal hirdetik szereik csodahatását, s a világgá kürtölt csodahatás igazolásaképpen száz-számra közölnek hálanyilatkozatokat megvásárolt vagy nem létező személyektől. És a nagyhangú reklámok, nyilatkozatok lépre vezetik a szerencsétlen betegeket, kik a csoda-elixirt úgy tekintik, mint a fuldokló a szalmaszálat. A fuldokló elmerül, s a beteg, kit az orvosi tudomány megmenthetett volna, a kinek életét orvosa talán évekkal meghosszabbíthatta volna: idő előtt elpusztul.

De a kuruzslóknak az egészséges emberek között is vannak áldozataik:

a nők, a kik az ifjúság és szépség mulandóságát nem tudják, nem akarják elhinni.

A fejlődés, a virulás ép úgy nem kiváltsága az emberi életnek, mint az elvirágzás, hanyatlás, hervadás, pusztulás nem kizárólagos végzete a növényvilágnak. Ez a természet rendje. Minden élő teremtménynek — ha született — át kell élnie az élet eme szakaszait, s ha átélte, mindegyiknek meg kell halnia kivétel nélkül, feltétlenül. Az életnek a halál az ára. Nem is a halál az különben, a mi a nőket leginkább aggasztja, hanem az, hogy bizonyos — nagyon rövid — idő elteltével a természet megfosztja mindattól, a mivel kezdetben felékesítette, s azután reabocsátja az öregség minden terhét, baját. Ez az, a mi, ha a nő hiúsága nincs eléggé fegyelmhezve, sokakat kétségbe ejt, s lázasan kapnak a kuruzslók szereit után, a melyeket politikai, szépirodalmi, hölgy- és divatlapjaink, naptáraink hirdető rovatai olyan melegen ajánlanak.

És mik azok a varázserejű csodaszerek, a melyeknek ajánlására száz ezreket adnak ki készítőik? Értéktelen, sokszor ártalmas anyagokból készített szerek, melyeket értékükhöz képest százszoros áron adnak el.

E titkos szerek összetételének titkát készítőik persze minden áron megőrizni iparkodnak, mert jól tudják, hogy, ha ez köztudomásra jut, örökre oda a nimbusz, meg a nagy jövedelem. A chemia azonban kideríti a titkos szerek alkatrészeit. A chemiai vizsgálatokból ki-

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.